

**VIZITA FAMILIEI REGALE A ROMÂNIEI LA CRAIOVA CU OCAZIA
DEZVELIRII MONUMENTULUI INDEPENDENȚEI (21 MAI 1913)¹
THE VISIT OF THE ROMANIAN ROYAL FAMILY TO CRAIOVA
ON THE OCCASION OF THE UNVEILING OF THE INDEPENDENCE
MONUMENT (MAY 21, 1913)**

Alexandru Cernat *

10.52846/AUCSI.2024.2.04

Abstract

The visit of the Royal Family to Craiova in 1913 marked one of the most festive moments in the city's history. The occasion for the visit was the unveiling of the Independence Monument, an event that took place on May 21, 1913. The successful inauguration of the monument was the result of a collective effort, the monument being created by sculptor Pavelescu-Dimo. Although it was a brief visit, lasting only one day, the presence of the Royal Family in Craiova was a cause for celebration. Large crowds of people took to the streets to enjoy this special day. Archival documents reveal the significant efforts made by the local administration in organizing the event. The national press of the time gave special attention to the unveiling of the Independence Monument. Many newspapers reported on the event and even published photographs. Tragically, the Independence Monument in Craiova suffered a grim fate, being demolished in 1948 during the communist regime.

Key words: *Independence Monument, Craiova, Royal visit, Romanian Royal Family, Pavelescu-Dimo.*

Anul 1913 a marcat un moment solemn desfășurat la Craiova, fiind vorba despre inaugurarea Monumentului Independenței, monument amplasat la intrarea în Parcul Bibescu, de realizarea căruia s-a ocupat sculptorul D. Pavelescu-Dimo. Monumentul, după aprecierea unor istorici, putea fi chiar catalogat drept cel mai mare monument public din țară (Rezeanu, 2006: 39). De proporții impunătoare, acesta putea concura cu marile opere europene, destinul său fiind însă unul trist, rămânând la intrarea în parc doar până în anul 1948, când, în contextul regimul comunist, a fost topit, primar al Craiovei fiind la acel moment Ion Dina. Monumentul a fost chiar subiectul primului film românesc de actualități, realizat de Nicolae Barbilian, surprinzându-se în film secvențe de la inaugurarea acestuia. Ridicarea monumentului a fost posibilă grație inițiativei civice a unor notabilități în frunte cu generalul Petre Gîrțu (Scăiceanu, 2020: 78).

¹ Material ce a stat la baza unui subcapitol al tezei de doctorat: *Vizitele Familiei Domnitoare/Regale a României la Craiova 1866-1947*.

* Asist. univ. dr., Universitatea din Craiova, Facultatea de Științe Sociale, Departamentul de Istorie, Științe Politice și Relații Internaționale, Str. A.I. Cuza, nr. 13, email: acernat.email@gmail.com

Până la reușita ridicării monumentului și festiva inaugurare ce a avut loc la Craiova în acel an 1913, documentele stau mărturie deosebitului efort de planificare și transpunere în realitate a ideilor unor oameni care, cu mult efort, s-au implicat în ducerea la bun sfârșit a celui demers. Așadar, cu peste un an înaintea marelui eveniment, din documente pot fi surprinse momentele organizatorice și detaliile tehnice. În acest sens, din partea generalului Gigurtu, președintele Comitetului pentru ridicarea Monumentului de Independență, s-a trimis o adresă Primăriei Craiova, prin care aceasta din urmă era informată cu privire la întrunirea respectivului comitet pentru ziua de 29 ianuarie, în vederea luării unei decizii definitive privind locul unde urma a fi amplasat monumentul, în acest sens, precizându-se în text: *„am decis ca în squarul de la intrarea Parcului Bibescu numit Fântâna cu Țeapă, să se așeze opera destinată să glorifice eroismul vitejilor soldați români și a Marelui Căpitan care i-a condus la glorie”*. În continuarea textului se amintește că despre respectiva decizie a locației fusese în prealabil informat și Suveranul, acesta considerând potrivit locul ales. În final, se solicita primarului a da dispozițiile necesare pentru începerea lucrărilor de fundație și realizare a soclului, monumentul urmând a fi adus în țară și *„imediat așezat”*. Pe verso-ul documentului datat 1912 se puneau în discuție aspecte privind culoarea pietrei folosite, apreciindu-se ca fiind necesar un echilibru stilistic. În privința pietrei folosite, Primăria Craiova îl informa pe sculptorul Dimo Pavelescu asupra faptului că aceasta își obținuse bordurile din piatra obținută de la două cariere. Piatra de granit, se specifica că avea o nuanță cenușie și vânătă, iar cealaltă piatră, obținută de la cariera Gura Văii, era de diferite nuanțe: roșu deschis, cenușie, vânătă etc (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 3, 4). Putem observa așadar sporita atenție la detalii și dificilul parcurs de planificare tehnică între Primăria Craiova, Comitetul pentru ridicarea Monumentului de Independență, respectiv sculptorul Pavelescu-Dimo.

În luna aprilie 1912 s-a realizat o *„estimație”* privind realizarea soclului Monumentului Independenței, în conformitate cu planurile sculptorului Pavelescu-Dimo. Întinzându-se pe mai multe pagini, costurile sunt surprinse în detaliu, fiind vorba de execuția cu piatră de la Gura Văii, execuția cu piatră de granit, execuția cu piatră de granit lustruită, incluzându-se și costuri neprevăzute. Un exemplu, execuția cu piatră de granit lustruită ducea la un cost total de 23 de mii de lei (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 6, 7). Tot din documente reiese și o estimare a înălțimii pe care monumentul se viza a o avea, și anume 11 metri (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 17). Se dorea a se începe lucrările cât mai grabnic, sesizându-se o criză de timp, în acest sens, Primăria Craiova a trimis către inginerul șef al orașului o adresă prin care solicita imediată începere a lucrărilor de fundație și pedestalul pentru Monumentul de Independență, locul fiind acela care se hotărâse deja în prealabil, și anume pe locul din fața parcului Bibescu. Se solicita în continuare în conformitate cu

planurile, ca „*monumentul să fie așezat în mod simetric cu fața spre Bulevard*” (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 24).

În ședința Consiliului Comunal al Craiovei s-a votat și un plan pentru realizarea unei piețe a Monumentului Independenței, aducându-se la cunoștință primăriei Craiova că prin decretul nr. 3921 din 5 septembrie 1912 acel plan pentru alinierea pieței a fost aprobat. Finalizându-se lucrările fundației cât și ale soclului Monumentului Independenței, se solicita din partea Primăriei Craiova inginerului Bertrand, a realiza situația finală privind costurile implicate de lucrări, enumerându-se și acestea: „*Terasamente și săpătură și umplutură. Betonaje și piatră de talie separat*”. Un document detaliat, justificativ al costurilor, era așteptat în acest sens de către primărie (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 26, 39). O „*foaie de evaluatie*” pentru „*zidăria de beton de ciment și de piatră la Monumentul Independenței*” se regăsește ca document de arhivă, completată fiind de schițe ale soclului monumentului, planul de fundație, dimensiuni, parametri și alte detalii tehnice (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 42, 44). În contextul lucrărilor, primăria Craiova a făcut dese solicitări privind obținerea de acte justificative ale diferitelor costuri, un exemplu fiind și adresa către inginerul șef al orașului, V. Ștefănescu, solicitându-se ca acesta „*a lua urgente măsuri pentru depunerea actelor justificative privitoare pe suma de lei 1500 primită de Dvs. cu mandatul de plată nr. 920/1912, fiind necesare a se atașa la acel mandat*” (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 51). Ca urmare a lucrărilor pentru fundația Monumentului Independenței, molozul rezultat a fost solicitat, contra cost, de un anume Albert Schwartz. În acest sens primăria Craiova a trimis o adresă inginerului șef al orașului în vederea aprobării intrării în posesie a molozului către Albert Schwartz, deoarece acesta plătitese deja suma de 30 de lei (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912: 21).

Numeroasele dovezi contabile reprezentând costurile diferitelor lucrări efectuate cu ocazia ridicării monumentului stau mărturie marilor implicații financiare reprezentate de Monumentul Independenței. Se creionau așadar costuri privind cimentul către Domnul A. Schwartz, de asemenea costuri către Casa Gârleșteanu pentru piatră, cât și către Domnul Giovani Valenti (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 22/1913: 1, 2), de asemenea o factură către Primăria Craiova din partea societății fraților Așer Eschenasy, de pe strada Unirii, reprezentând costul mai multor produse, ca și din partea Atelierului de Sculptură Nicolae M. Miertoiu, din strada Știrbey – Vodă nr. 13, reprezentând costurile pentru 40 vârfuri de steaguri (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 22/1913: 17, 18). Nu au lipsit facturile privind aspectele festive date de organizarea evenimentului, construindu-se tribune, cât și un pavilion. Numeroasele elementele de construcție în discuție, reușesc să creioneze imaginea unei efort organizatoric susținut (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 22/1913: 26, 27).

Ziua inaugurării monumentului a suferit o serie de decalaje, punându-se în discuție inaugurarea în ziua de 15 mai 1913 (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 19/1913: 22), ca mai apoi, așa cum se va vedea, să fie amânată succesiv. Decorurile implicau de asemenea costuri, vizându-se amplasarea a trei arcuri de triumf decorate cu ocazia dezvelirii monumentului (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 19/1913: 44). În ceea ce privește fixarea zilei inaugurării monumentului, dintr-o telegramă trimisă de ministrul Take Ionescu, reiese amânarea ceremoniei pentru ziua de luni, 20 mai, la cererea regelui. Se anunța totodată că venirea spre Craiova se va realiza cu un tren special, ora sosirii urmând a fi anunțată pe parcurs, iar în ceea ce privește dejunul, acesta urma a fi luat în tren, oaspeții îndreptându-se de la gară direct la monument. După inaugurarea monumentului, regina Elisabeta se prefigura a face o scurtă plimbare prin oraș, vizitând doar Biserica Sf. Dumitru. Cu un alt tren special se va realiza plecarea Familiei Regale de la Craiova, ora plecării, la fel, nefiind încă stabilită, anunțându-se pe parcurs (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 2). Și ziua de 20 mai a cunoscut o amânare, în final evenimentul desfășurându-se pe data de 21 mai (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 1).

Evenimentul a implicat și un număr mare de participanți, în acest sens, printr-o adresă din partea primăriei către comandantul corpului I de armată, se solicita acestuia din urma a pune la dispoziția primăriei *„un tablou de numele soțiilor tuturor Domnilor ofițeri din garnizoana Craiova, tablou format în mod ierarhic”*, de asemenea se mai solicita ca primăria să fie informată dacă în cazarmele orașului pot fi găzduiți 500 de veterani moldoveni, ce urmau a veni la Craiova cu ocazia evenimentului (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 10). Acel apel al primăriei către comandantul corpului I de armată i-a fost comunicat și domnului Pompei Ioan Popescu, comunicându-se că: *„Am intervenit pe lângă Dl. Comandant al Corpului I de Armată ca să dea găzduire în cazărmi celor 500 de veterani cu care Dvs. anunțați că veți veni să asistați la inaugurarea monumentului comemorativ al războiului din 1877-1878 (...) Probabil că răspunsul va fi unul favorabil. În consecință Dvs. luați măsurile necesare dictate de împrejurare”*. Din finalul textului reiese de asemenea o informație importantă, și anume că primăria Craiova solicitase Ministerului lucrărilor publice o reducere de 75% *„tuturor călătorilor care vor veni să asiste la dezvăluire”* (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 11). Confirmarea găzduirii celor 500 de veterani a fost într-adevăr favorabilă, comandantul corpului I armată informând primăria că *„s-a dat ordin Regimentului Rovine nr. 26 pentru cuartiruirea a celor 500 de veterani moldoveni”* (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 24). În ceea ce privește solicitarea către Ministerul lucrărilor publice privind reducerea de 75% pentru călători, primăria Craiova sublinia așteptarea unei asistenței numeroase, din

toată țara, dat fiind importanța momentului, eveniment la care urmau a participa regina Elisabeta, principele Ferdinand alături de Familia Princiară, cât și toți miniștrii. Răspunsul a fost favorabil din partea Ministerului lucrărilor publice, acceptându-se solicitarea, dându-se ordinul aferent către direcția generală a C. F. R. Reducerea urma a fi de 50% la clasa I și II, și de 75% la clasa a III-a, biletele fiind reduse în intervalul 19 – 21 mai (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 12, 32). Posibil ca intervalul respectiv s-a modificat odată ce și data evenimentului s-a stabilit a nu mai fi 20 mai, așa cum apare inițial în multe documente, ci 21 mai.

În vederea ducerii la bun sfârșit a pregătirilor, nevoile erau diverse, pentru decor solicitându-se de către primarul Craiovei N. P. Guran, 5 vagoane cu brad (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 25, 26). O așa amplă organizare necesita și forțe de ordine pe măsură, către comandantul corpului I de armată se solicitau 80 de soldați, arma artilerie, care să suplimenteze efectivele sergenților de poliție care erau în număr insuficient pentru evenimentul de la 21 mai. Se avea în vedere ca respectivii soldați să fie conduși de un ofițer, având obiectivul „*să mențină ordinea la tribune și să împiedice lumea a ocupa tribunele fără a avea bilete*” (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 31). Primăria Craiova solicita diferite lucruri, dar și primea solicitări, ca de exemplu din partea Direcției generale a Poștelor, Telegrafelor și Telefoanelor, Inspectoratul Circ. I, Craiova, solicitându-se „*4 bilete pentru tribuna Domnilor și 4 bilete pentru tribuna Doamnelor*” (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 38). Corpul I de armată a realizat un amplu ordin de paradă pentru ziua de 21 mai, ordin al cărui text se întinde pe mai multe pagini (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 40-42).

Școlile au cunoscut de asemenea ample pregătiri în vederea marelui moment. Din partea Liceului „Carol I” s-a trimis primarului Craiovei decizia luată ca urmare a discuțiilor purtate de directorii și directoarele școlilor din oraș. Se preciza așadar că, la nivel de organizare: „*1. La ora 1 școlile primare și secundare din localitate, sub conducerea corpului didactic respectiv, se vor înșira pe marginea trotuarelor pe tot parcursul Cortegiului Regal. Elevii și elevele vor striga ura! iar elevele vor arunca flori. 2. Din corurile tuturor școlilor secundare de băieți și fete se va forma un singur cor, care, acompaniat de muzica militară și sub conducerea Domnului Gabrielescu, directorul Școlii de muzică - Cornetti- va cânta imnul Regal chiar în fața monumentului, înainte de începerea ceremoniei*”. În continuare, la fel de elaborat, în text se preciza că vor lua parte la defilare școlile: Liceul „Carol I”, Școala Normală, Școala de Meserii. În parc, pe peluze, s-a stabilit a avea loc și un moment artistic, mai precis realizarea de tablouri de către elevii și elevele școlilor secundare din Craiova. Tablourile erau împărțite a avea mai multe subiecte, precum: Întoarcerea de la seceriș, Cositul și secerișul fânului etc (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv.

Administrativ, dosar nr. 13/1913: 46). Din partea primăriei s-au distribuit și invitații, în textul standard, precizându-se că la data de 21 mai anul curent 1913, cu mare solemnitate, avea loc la Craiova dezvelirea „*Monumentului comemorativ al Războiului din 1877-78*”, momentul având loc în prezența reginei Elisabeta, principelui Ferdinand alături de Familia Princiară. Se făcea totodată un apel și pentru prezența la gară în vederea întâmpinării Familiei Regale, ce era stabilit să sosească la ora 2 p.m. (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913: 53).

Eforturile la nivelul societății craiovene în vederea ridicării unui asemenea monument au fost susținute de un program colectiv desfășurat în timp, fondurile necesare dorindu-se a fi acoperite prin subscripție publică, donații. Sculptorul ce a realizat monumentul, Dimitrie Pavelescu-Dimo, fost bursier al Școlii Naționale de Arte, specializat în Italia, cunoscuse în prealabil arta realizării de monumente, de pildă în anul 1898 inaugurându-se una din operele sale, un bust al poetului Grigore Alexandrescu, ca în același an artistul să primească pentru activitatea sa o medalie clasa a III-a. Alte realizări artistice oferiseră consacrarea acestuia, precum Monumentul Independenței de la Pitești sau monumentul lui Ioan Georgescu de la Brăila. Macheta a ceea ce avea să fie Monumentul Independenței de la Craiova a fost în 1908 prezentată Familiei Regale. Monumentul, reprezentat de un grup statuar, a fost realizat în Italia, la Florența, lucrându-se la el timp de mai mulți ani, având o înălțime de 9,75 metri și o greutate de 12 tone (Vasiliu & Grecu, 2019: 171). Acesta, păstrând vie imaginea Războiului de Independență, simboliza un moment specific din cadrul acestuia, și anume contextul primului foc tras din Calafat împotriva turcilor, la 15 mai 1877. Realizat din bronz, grupul statuar era format din 7 persoane, trei ofițeri și patru soldați, doi fiind reprezentați în momentul încărcării unui tun, iar ceilalți doi executând foc cu alt tun. Statuia lui Carol I, așezată deasupra, pe un soclu realizat din marmură albă, îl înfățișa pe Domnitor rostind celebra frază: „*Asta-i muzica ce-mi place*”. Grupul statuar, dominat de statuia Domnitorului, avea la bază și trei bazoreliefuri, dispuse pe soclul monumentului (Andrei & Pârnuță, 1998: 217, 218). Pentru sculptorul Pavelescu-Dimo, realizarea monumentului de la Craiova a fost una dintre marile creații ale sale, poate cea mai sonoră (Prodan, 1937: 12).

După numeroasele și minuțioasele pregătiri realizate de administrația locală în vederea marelui eveniment, sosise și clipa cea mult așteptată. Presa națională a alocat pagini întregi evenimentului de la Craiova, de exemplu în revista „Albina” s-a publicat un amplu material, prezentând evenimentul desfășurat la Craiova, cât și aspectele tehnice, de detaliu, privind grupul statuar inaugurat (*Albina. Revistă enciclopedică populară*, 9 iunie 1913). Frumoase fotografii cu monumentul dar și fotografii generale de la eveniment au apărut în publicații precum „Universul Literar” (*Universul Literar*, 26 mai 1913) „Gazeta Ilustrată” (*Gazeta Ilustrată*, 25 mai 1913). Sosirea Familiei Regale la Craiova, în ziua de 21 mai 1913, cu un tren special, alături de numeroase personalități

politice, a fost anticipată în presă (*Adevărul*, 21 mai 1913), anunțându-se și amânarea evenimentului ce inițial era stabilit a avea loc pe 20, pentru ziua de 21 mai (*Opinia*, 17 mai 1913). Pentru unii miniștri precum Take Ionescu și Alexandru A. Bădărău, evenimentele festive, de inaugurări de monumente, s-au înălțuit, astfel se anunța că aceștia după ce au mers la Piatra pentru inaugurarea monumentului lui Mihail Kogălniceanu, urmau a se deplasa la inaugurarea unui alt monument, de data asta la Craiova (*Opinia*, 19 mai 1913). Solemnitatea inaugurării monumentului a venit și cu o serie de preparative privind conștientizarea importanței momentului, astfel din partea comandantului corpului de armată s-a luat decizia transmiterii ca ofițerii fiecărui corp de trupă să le comunice soldaților importanța independenței și a războiului de la 1877. De asemenea, tot în vederea pregătirii, de la Ministerul de Război s-a transmis comandantului corpului I armată ca toată garnizoana să fie activă la defilare în mare ținută. Defilarea se realiza și de către regimentul 2 artilerie și 21 infanterie din București, batalionul 4 vânători din Iași, de la Olt batalionul 3 infanterie, batalionul 4 Argeș cât și o companie de marină (*Opinia*, 21 mai 1913).

Momentul mult așteptat sosise. La ora 9 dimineța, în ziua de marți 21 mai 1913, regina Elisabeta alături de principele moștenitor Ferdinand, de principele Carol, principesele Elisabeta și Maria, principele Nicolae, s-au deplasat cu un tren special, un tren regal, la Craiova, în vederea inaugurării Monumentului Independenței. Cu același tren s-au deplasat și o serie de personalități politice și militare, precum: ministrul de interne T. Ionescu, ministrul cultelor și instrucțiunii publice C. Disescu alături de soție, ministrul domeniilor C. Arion alături de soție, ministrul lucrărilor publice Al. Bădărău, ministrul de război, generalul de divizie C. Hârjeu, deplasându-se de asemenea și suitele regală și princiară. Directorului general al C. F. R., Al. Cottescu, i-a revenit simbolicul și importantul act de a conduce trenul regal în deplasarea spre Craiova. La ora 12 jumătate în tren s-a servit dejunul, la masă participând 21 de oameni, miniștrii alături de soții cât și directorul general al C. F. R. Parcurgând traseul spre Craiova, trenul regal a trecut și prin alte gări unde a avut parte de primirea plină de entuziasm a populației, precum în Pitești, Slatina, ca la Piatra-Olt țărani îmbrăcați în haine de sărbătoare să salute Familia Regală. Intrarea în Craiova a avut loc la ora 2 jumătate p.m., notabilitățile orașului și nu numai, prin prezența lor, au umplut peronul gării până la refuz (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). Regina Elisabeta a primit două frumoase buchete de flori de la doamnele Gigurtu și Oromolu, cât de asemenea patru doamne din comunitate austro-ungară au dăruit reginei flori (*Adevărul*, 23 mai 1913). Generalul Gigurtu, președinte al comitetului de inițiativă pentru monumentul independenței era de asemenea prezent, ca și comandantul corpului I armată, generalul Cottescu, nelipsiți fiind și reprezentanții autorităților locale, primarul Craiovei Guran, cât și prefectul județului Dolj. Publicul prezent, în urale, a salutat coborârea din tren a înalților oaspeți, cântându-se imnul de compania de onoare. Principele Ferdinand, primind

raportul de la comandantul corpului I armată, a trecut în revistă compania, la flancul drept al acesteia fiind poziționați toți ofițerii superiori. Regina a trecut apoi în salonul de primire al gării, acolo unde prefectul județului, domnul Oromolu, a prezentat oficialitățile, doamnei Gigurtu revenindu-i onoarea de a introduce doamnele prezente la eveniment, acestea oferindu-i superbe buchete de flori reginei. A urmat plecarea de la gară, înaintea reginei Elisabeta presărându-se flori, ca atunci când aceasta se deplasa, drumul să fie acoperit cu flori. Plecarea de la gară s-a realizat în următoarea formulă: primul automobil regal a fost ocupat de regina Elisabeta, alături de principesele Elisabeta și Maria. În al doilea automobil au luat loc principele moștenitor Ferdinand, alături de principele Carol și principele Nicolae. Automobilele au plecat de la gară, urmate de miniștri, dar și de o generoasă populație, plină de entuziasm, ce se deplasa cu automobile sau trăsură, deplasarea realizându-se spre Parcul Bibescu, la intrarea căruia se afla amplasat Monumentul Independenței. Cortegiul regal a avut parte pe parcursul deplasării de entuziasmul populației prezente în număr foarte mare. De la ferestre și balcoanele caselor ce se aflau pe traseul cortegiului regal se aruncau flori, elevi și eleve ale școlilor din oraș fiind prezenți pe străzi, intonând imnul (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). Principalele străzi au avut parte de o atenție specială în privința decorurilor, de exemplu pe strada Unirii trei arcuri de triumf erau prezente, frumos împodobite cu ghirlande de flori. De la gară până pe strada Stolojan, acolo unde era amplasat monumentul, pe tot traseul, cu două ore înainte de sosirea înalților oaspeți, mulțimea era deja prezentă în număr foarte mare, iar tribunele construite special pentru eveniment erau pline (*Adevărul*, 23 mai 1913).

Parcurgându-se drumul și ajungându-se la monument, Familia Regală, coborând din automobile, a luat loc în tribuna frumos amenajată cu flori, amplasată în fața monumentului. Generalul Gigurtu, a cărui implicare și inițiativă fusese definitivă pentru ducerea la bun sfârșit a ridicării monumentului, i-a prezentat Reginei persoanele ce făcuseră parte din respectivul comitet de inițiativă pentru ridicarea monumentului. Primarul orașului, domnul Guran, a oferit Familiei Regale câte o medalie comemorativă (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). Un serviciu religios a fost oficiat de către episcopul Sofronie al Râmnicului, după finalizarea respectivului moment, episcopul a ținut un discurs, apreciind inițiativa construirii unui astfel de monument, subliniind totodată însemnătatea Războiului de Independență, a anului 1877 în genere, dorind a rămâne un exemplu de vitejie din trecut, cât și model pentru generațiile următoare (*Adevărul*, 23 mai 1913).

Următorul discurs a fost ținut de către primarul orașului, acesta subliniind încărcătura momentului și poziția privilegiată a sa de a se afla în fruntea urbei, într-un moment atât de solemn. Primarul a amintit de eroicele fapte de la 1877, punctând și rolul deosebit al reginei în îngrijirea soldaților. Despre rege, în discursul primarului s-au folosit aprecieri precum: „*Mântuitorul Patriei, întemeietorul statului independent, România, conducătorul înțelept și harnic al poporului român, făuritorul României moderne*” (*Monitorul Oficial*, 23

mai 1913). A urmat discursul generalului Gigurtu, apreciind de asemenea rolul reginei Elisabeta, supranumită pe drept „*mama răniților și tuturor suferinzilor*”, și felul în care aceasta a apreciat tot timpul soldatul român și eroicele sale fapte. Discursul a continuat printr-un apel la veteranii prezenți la eveniment, subliniindu-se activitatea lor sub conducerea lui Carol I. Generalul a făcut ulterior o expunere a momentelor importante din istoria românilor, precum 24 ianuarie 1859, apreciind că faptele de vitejie cărora monumentul le este închinat, s-au desfășurat la 11 ani de la sosirea principelui Carol I în țară: „*11 ani mai târziu, la 15 mai 1877, Vodă Carol, care de când a călcat pe pământul patriei, a luptat continuu pentru înălțarea ei, în capul oastei de El formată, se suie mândru pe parapetul bateriei și ordonă începerea focului. Moment solemn și înălțător! Sus inimile! (...) Primul foc de tun a creat Regatul român și acesta e - momentul- pe care am voit să-l concretizăm în acest monument (...)*”. Nu în ultimul rând, generalul Gigurtu a amintit în discursul său de sculptorul ce a realizat monumentul: „*Concretizarea în bronz a acestui -moment- se datorește talentatului sculptor român, Dumitru Pavelescu, fiu al Olteniei și el, născut chiar la Calafat*” (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). În privința artistului, s-a anunțat în presa epocii că acesta a fost medaliat de către rege: „*Bene Merenti*”, clasa I-a (*Adevărul*, 22 mai 1913).

Din discursul generalului Gigurtu s-a evidențiat și felul în care s-au putut obține fondurile necesare ridicării monumentului, și anume „*prin subscripție publică, la care au participat și săraci și bogați. Onoare dar și recunoștință tuturor acelora care, în avântul lor patriotic, au contribuit cu ce au putut la înălțarea acestei mărețe opere ce va vorbi generațiilor următoare de vitejia strămoșilor lor*” (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). A urmat apoi gestul predării, încredințării monumentului din partea generalului Gigurtu către primarul orașului, moment în care regina Elisabeta a tăiat panglica tricoloră, pânza căzând și dezvelindu-se deosebitul grup statuar în fața publicului prezent. Cei peste 20 de mii de oameni prezenți au fost cuprinși de entuziasm, trupele au dat onorul, intonându-se imnul. Primarul Guran, ca discurs de recepție, încredințat fiindu-i monumentul, a mai ținut o amplă cuvântare, în care s-au subliniat importante momente ale istoriei românilor în contextul Războiului de Independență, în special momentul 15 mai 1877, de la Calafat. În discurs s-au adus aprecieri și artistului Pavelescu-Dimo, subliniindu-se încă odată faptul că acesta s-a născut la Calafat, iar în acel an al inaugurării, 1913, se împliniseră așadar 36 de ani de când s-a tras de la Calafat primul foc de tun către inamic. La finalul discursului, primarul a subliniat: „*Declar dar că primesc acest monument cu recunoștință și că-l voi păstra cu pietate ca pe o emblemă neprețuită a virtuților neamului nostru. Mai cu sfințenie decât mine îl vor păstra Craiovenii, cu ideile, simțămintele și acțiunile cărora el cadrează așa de bine (...)*”. A urmat discursul principelui moștenitor Ferdinand, explicând simbolistica monumentului, când s-a tras prima lovitură de tun „*și când în această simfonie războinică, se auzea glasul marelui căpitan: Aceasta-i muzica care-mi place (...)*”

Discursul principelui, echilibrat, a continuat prin evidențierea importanței monumentului și a ceea ce el simboliza (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913).

Deși nu a fost prezent la marele eveniment, regele Carol I a trimis o telegramă specială destinată momentului, citită public de generalul Gigurtu: „*Tunurile din Calafat au dat semnalul războiului de la 1877, în care oștirea și-a cucerit o glorie nepieritoare. Având fericirea de a mă găsi în fruntea ei, m-am putut încredința și mândri de marele avânt și de vitejia desfășurată de toți acei care au luptat și s-au jertfit pentru neatârănarea patriei. Capitala Olteniei a vrut ca aceste însușiri ostășești să fie consfințite printr-un semn vădit, drept pildă și îndemn pentru generațiile prezente și viitoare. Sunt cu atât de mișcat și de recunoscător, că monumentul care se dezvelește astăzi în prezența iubitei mele soții – care a îngrijit cu atâta dragoste de tovarășii mei de luptă – se datorește obolului tuturor mari și mici și inițiativei acelor care au luat parte la aceste falnice evenimente ce au fost încununate prin întemeierea Regatului Român*” (*Adevărul*, 22 mai 1913). Un moment de asemenea emoționant al evenimentului a fost dat de prezența unui veteran ce s-a prezentat reginei ca fiind din Vaslui, veteran ce fusese îngrijit chiar de către regina Elisabeta. Finalul momentului inaugurării monumentului a fost dat de aplauze îndelungate, urale, publicul prezent în număr mare arătându-și entuziasmul. A urmat defilarea, atent organizată, în ordine prestabilită: Liceul Carol I, Școala de meserii, Școala normală de învățători, Societățile veteranilor: -Nouă și cu sergentul zece- din Vaslui, din Moldova, -Smârdan- din Oltenia, Corporațiile de meseriași, Ofițeri fără trupă, Gimnaziul fiilor de militari, un detașament al marinei militare, detașamente ale diferitelor regimente: Olt, Argeș, Ilfov, Calafat, Batalionul 5 vânători, Regimentul 1 Dolj, Regimentul 26 Rovine, Regimentul 1 artilerie - Regele Carol - , o parte a Regimentului 2 artilerie, Regimentul 9 artilerie, Regimentul 1 călărași, Escadronul 1 (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913). Inaugurarea Monumentului nu a fost lipsită și de unele incidente semnalate în presă, astfel se amintea că Domnul Grigore Gabrielescu, director al Școlii de muzică „Cornetti”, s-a simțit ofensat de un răspuns al generalului Gigurtu, acesta din urmă răspunzând pe un ton mai ridicat, moment desfășurat cu puțin timp înainte de sosirea Familiei Regale la monument. În acest sens „și-a constituit martori, pe Domnii Titu Andreescu și Nicolae Balaban, spre a cere satisfacție Domnului general Gigurtu” (*Adevărul*, 24 mai 1913).

În continuarea zilei, de la momentul festiv al inaugurării monumentului, Familia Regală, urcând în automobile, s-a deplasat spre a vizita parcul din imediata apropiere a monumentului, Parcul Bibescu, populația fiind de asemenea prezentă în număr generos, cu trăsuri și automobile. Parcul le-a oferit oaspeților adevărate surprize, în jurul lacului, grupuri de domnișoare „înfățișau tablouri alegorice reprezentând naiadele” în poianele din parc, iar în costum național, țăranii erau prinși în joc, organizându-se numeroase hore. În diferite zone ale parcului, grupuri de țăranți torceau cu fusul. Înălții oaspeți au coborât din automobile la bufet, în aclamațiile mulțimii prezente. La o masă special amenajată, s-a servit o gustare mică. Au continuat vizitarea parcului, după care

s-au deplasat cu automobilele spre Biserica Sf. Dumitru, „restaurată de M. S. Regele”. La biserică, regina a fost întâmpinată de domnul Lardel, pictor, reprezentându-l pe Lecomte du Nouy, cel de numele căruia, în calitate de arhitect, se lega biserica. Regina Elisabeta a fost foarte încântată de picturile interioare, trecându-se ulterior a se vizita lucrările manuale ale societății „Roiul”, grupate într-o expoziție, societatea afându-se sub patronajul reginei Elisabeta și a principesei Maria, și sub conducerea doamnei Romanescu. Regina s-a arătat plăcut impresionată de expoziție, exprimând satisfacția pentru munca depusă doamnei Romanescu. De asemenea, corul societății „Armonia”, atât la sosire cât și pe cuprinsul vizitei, a intonat cântece. La ora 5 p.m. oaspeții au plecat de la Biserica Sf. Dumitru, deplasându-se spre gară. Pe drum, același număr mare de persoane însoțea cortegiul regal, oaspeții ajungând la gară în aclamațiile publicului. La gară s-a regăsit elita craioveană, venită spre a-și lua rămas bun de la înalții oaspeți. Înainte de plecare, regina a mulțumit pentru frumoasa primire de care au avut parte, subliniind ospitalitatea oltenilor. În uralele mulțimii, trenul regal a plecat din gara orașului Craiova la ora 5:15 p.m., sosind seara la ora 9.45 la București (*Monitorul Oficial*, 23 mai 1913).

Administrația locală, organizând cu brio evenimentul, a avut parte însă de unele incidente chiar după consumarea momentului, o astfel de situație fiind reprezentată de o adresă trimisă primarului orașului, prin care i se comunica faptul că, urmare a inaugurării Monumentului Independenței de lângă Parcul Bibescu „*publicul imens aflat acolo mi-a deteriorat cu desăvârșire o bună parte din îngrădirea prin un stachet de lemn al terenului viran ce posed acolo, la nr. 56, de pe Bulevardul Anastase Stolojan, așa încât toate vitele din acea regiune se abat pe acolo cauzând astfel deteriorări. Vin dar a vă ruga Domnule Primar să bine voți a dispune de urgență reparațiunea acestei împrejurări în contul Primăriei, și aceasta cât mai curând posibil deoarece zisul teren tinde a deveni de domeniul public*”. Semnat George G.G. Vorvoreanu, datată 11 iunie 1913 (S. J. A. N. Dolj, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 22/1913: 9). Din impresiile ulterioare ale reginei Maria, surprinse în *însemnările zilnice*, în contextul unei vizite la Craiova desfășurate în anul 1925, reiese prezența unei incompatibilități a aprecierilor stilistice cu privire la Monumentul Independenței. Regina Maria descria monumentul ca fiind „*un grup statuar naiv, conceput prost la Calafat. El mult prea mare, pe o stâncă, dominând soldații și ofițerii mult mai mici de la picioarele sale. Este însă unul dintre puținele monumente ale sale care există în țară*” (Regina Maria a României, 2013: 171, 172).

Monumentul Independenței a devenit un simbol pentru oraș, în timp constituindu-se ca punct de atracție al Craiovei, organizându-se chiar și excursii școlare la acesta (Dinu & Barbu, 1997: 48). Pentru capitala Olteniei, ziua de 21 mai 1913 a rămas ca moment memorabil, atât prin prezența înalților oaspeți regali, cât și prin bucuria valorificării sub forma unui monument a unei importante pagini din istoria națională.

Bibliografie

1. Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 52/1912.
2. Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Fond Primăria Craiova, Serv. Administrativ, dosar nr. 13/1913.
3. Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 19/1913.
4. Serviciul Județean Dolj al Arhivelor Naționale, Fond Primăria Craiova, Serv. Tehnic, dosar nr. 22/1913.
5. Andrei, N. & Pârnuță, G. (1998). *Oltenia la 1877*, Craiova: Austrom.
6. Dinu, A. F. & Barbu, M. (1997). *Liceul „Frații Buzzești” Craiova – 115 ani*, Craiova: Aius.
7. Prodan, C. (1937). *Sculptura, pictura și gravura românească*, București: Imprimeriile Independența.
8. Regina Maria a României (2013). *Însemnări zilnice*, vol. VII, Iași: Polirom.
9. Rezeanu, P. (2006). *Craiova. Amintirile orașului*, Craiova: ALMA.
10. Scăiceanu, C. A. (2020). *Craiova de altădată*, București: Oscar Print.
11. Vasiliu, G., & Grecu, A. G. (2019). *Monumentul Independenței ce a fost amplasat în Parcul Bibescu din Craiova. „Acta Moldaviae Meridionalis”*. Anuarul Muzeului Județean „Ștefan cel Mare” Vaslui, XL/Vol. I.
12. *Adevărul*, an XXVI, nr. 8507, 21 mai 1913.
13. *Adevărul*, an XXVI, nr. 8508, 22 mai 1913.
14. *Adevărul*, an XXVI, nr. 8509, 23 mai 1913.
15. *Adevărul*, an XXVI, nr. 8510, 24 mai 1913.
16. *Albina. Revistă enciclopedică populară*, an XVI, nr. 36, 9 iunie 1913.
17. *Gazeta Ilustrată*, an II, nr. 24, 25 mai 1913.
18. *Gazeta Ilustrată*, an II, nr. 25, 1 iunie 1913.
19. *Monitorul Oficial*, nr. 39, 23 mai 1913.
20. *Opinia*, an XX, nr. 1881, 17 mai 1913.
21. *Opinia*, an XX, nr. 1883, 19 mai 1913.
22. *Opinia*, an XX, nr. 1884, 21 mai 1913.
23. *Universul Literar*, an XXX, nr. 21, 26 mai 1913.